

7

D. F. G.
DISSERTATIO
EXAMEN
ANIMADVERSIONUM
PSEUDONYMI CUJUSDAM
DE
**HYPOTHESI
DIMINUTIONIS
AQUARUM**

SISTENS,
CUJUS PARTEM PRIOREM,
Consentiente Facult. Philos. in Reg. Acad. Aboënsi,
PRÆSIDE

DN. PETRO KALM,

Oeconom. PROF. Reg. & Ord. Reg. Acad. Scient. Svec.
atq; Soc. Litt. Upsal. MEMBRO. nec non Fac. H. T. DEC.

PRO LAUREA,

In AUD. MAJORI Die XXVII. Julii Anni MDCCLVII.
H. A. M. S.

Publice disquisitioni submittit

JOHANNES BROWALLIUS J. F.

OSTROBOTNIENSIS.

ABOÆ, Impressit Direct. & Typogr. Reg. Magn. Duc.
Finland. JACOB MERCKELL.

Juventus Australis 17. J. F.

**

FRANSISCI de VERULAMIO Instauration magna p. 7.

Aedificium autem hujus universi, structura sua intellectui humano contemplanti, instar labyrinthi est; ubi tot ambigua viarum, tam fallaces rerum & signorum similitudines, tam obliquæ & implexæ Naturarum spiræ & nodi, undequaque se ostendunt.

Högtårade Broder.

Op til Årans Tempel wandra,
Efterstråfwar fram för andra
Ewea ungdom, wårda lins
I så skön Gudinnas hus.

Wågen är wål hård och stenig,
Saken hwarom täflas benig;
Förne nästan öfwer alt,
Som en olycks stund besalt.

Diupa watten öf omswalla,
Stundom stå wi, stundom falla;
Wellan lyckans död och lif
Swäfwa våra tidsfördrif.

Knapt en Sol wårt nöje bådår,
För'n et måln wid henne lådår:
Ufwunds Andar i hwar wrå,
Såsom singga Spöken stå.

Snart et Fält för ögat grönskar
Af all fågning hiertat dnskar;
Snart bland kahla Berg och Skår
Smider ödet wårt beswar.

Dygden öf wid handen leder,
Lofwar sina Wånner heder,
Men så får dock mången klot
Stå tillbaka för en tok.

Ofta händer at wi sielfwa
Up och ned på saken hwälfwa;
Adams Edner hafwa sådt
Brister til sin arfwe: lätt.

Men mer ofta skal wår lycka
Gå, som andra blindwis tycka,
Hwilka uti sin conclave
Skapa Gudar, Trål och Slaf,

Sådant kan dock ej förtaga
Dem som efter måhlet jaga,
Ut fast wågen gidres trång,
Hålla fram sin gilla gång.

De undwika tidens giller,
Dustkans illgrep, hennes griller;
Weta at Försynens hand,
Minsta Fartyg för i land.

Weta at fast wädren rafa,
Och injaga solcket fasa,
Kan wår Styrman när han wil,
Sluta deras Bomar til.

Han kan Snaror sönderriswa;
Han kan mål för afwund skriswa;
Han kan med et ögnablick
Wända hela werldjens stic.

Honom de sin sak befalla,
Gå dit åran wil dem kalla;
Sättia handen wid sin Plog,
Se i himlen: det är nog.

Eder Far, et stort Exempel,
Arad sielf i årans Tempel,
Lärde för'n han hinte dit,
Hwad den Wågen kostar sit.

Kostar waksamhet och möda,
Ofta nog för ringa gröda,
Sedan Evas sega småt
Skände bärt wår goda sak.

Han sin del med omsorg fötte,
Dustkans hinder warsamt mötte;
Wiste at en Swånster blod
Är i alla wäder god.

Graf de

Gräde ej sit Pund i jorden,
Spridde frukt kring hela Norden,
Tände stora Sannings, Blaf,
Som med nytta lysa öf.

Wiste ulfwen sina tänder,
Bröt han dem med bara händet;
Wärde hjorden at hon än
Salnar honom som sin Wän

Hwad naturens under dölgde,
Han med skarpsynt öga fölgde,
Och ur gömman sökte fram
Deras ursprung, rot och stam.

Han bröt berg med sina tanckar;
Watte diup dem intet ankar,
Hade hunnit mäta än,
Blef förden skull Uhrans wän.

J, en telning af den stammen,
Weser wapen mot den stammen,
At bli sänre än Er Far,
Som så stor ibland öf war.

Eder början redan wisar
Wärk, som Er sin Wärl-Män prisar,
Och at intet felar mer,
Som alt hopp til Ura ger.

Mina löf de börja falla;
Men jag älskar likwäl alla,
Som i Wärens Blomma stå,
Och så wacker tilwext så.

Denna wäfnad af Er Spåna
Utom Er ej tarfwar låna,
Rågot til sit Westerbref.
Det man re'n i wagjan skref.

Då med södssten likt Minerva,
I fick från Er Fader ärfwa
Urten af hans hierne warf;
Tacka Gud för detta arf.

Lycka til at det förränta,
Då må Niket säkert wänta
Uti Er så godgill Män,
Som wär dunstan fylla kan.

Lycka til at Er förkofra,
Och ur lärda skrifter söfra,
Kärnan, som i fruktbart land
Edna bör en idog hand.

Lycka til at grenar sprida
Som i Lärda Werlden wida
Öka ryktet, at wär Nord
Ufwen är för Snill-bragd giord.

Lycka til at lyckligt strida
Med de magter, som ej lida
At et hwete må med ro
Jämte deras tiffel gro.

Magter menar jag som skilja
Sig ifrån förnuftets wilja,
Magter hwilkas Tyranni
Länna ej den bästa fri.

Lycka til at se den stranden,
Der Gudinnan är för handen,
At med med Lager mäta Er,
Til's en högre ära sker.

Då Er framtid lär förtälja
Hwad de Kloka flokast wälja,
Såsom prof af wahrans halt,
At wär ända kröner alt.

JACOB NEUMAN.
Assessor i Åbo Hof-Rätt.

D. D.

Inter controversias, quæ maximam orbis eruditi excitarunt attentionem, sane censenda est illa, quæ de *diminutione aquarum* nostris præcipue temporibus agitata fuit. Neque hypothesis, quæ aquas decrescere statuit, inter insipidas illas, a quibus homines primo intuitu avertuntur, referri debet. Vix enim nata erat, dum turba fautorum circumdabatur, quorum opera circa illam nutriendam atque divulgandam omnimode versabatur, quique argumentis ex Historia, Physica & Historia Naturali desumptis eandem stabilire, aliisque gratam reddere omni nisu conati sunt. Neque hoc sine successu; magis enim magisque phalangem suam, novis additis armigeris auxerunt, ita ut mirandum prorsus sit, tot viros ingenio atque eruditione præclaros huic hy-

pothesi suum non dubitasse adjicere calculum. Attamen, ut omnibus fere hypothefibus accidit, suorum neque exers fuit adversariorum. Hi ex iisdem fontibus argumenta ad confutandam illam petierunt, quibus cæteri ad eandem probandam & corroborandam usi sunt. Sed instituti ratio pluribus de hac re mentionem facere nos verat. Qui igitur succinctam & sufficientem controversiæ hujus maxime notabilis desiderant cognitionem, eos ad librum beat: *Patris* nostri sub titulo: *Betänkande om wattuminfknigen &c.* nec non ad dissertationem D. *Professoris* GEORGII a:o 1751. editam, *historiamque controversiæ recens motæ de antiquitate regni Sviogothici exhib.* missos volumus & ad tractationem materiæ, quam nobis proposuimus, jam propius accedimus.

Edidit anno proxime vergente Pseudonymus quidam animadversiones nonnullas in hypothefin diminutionis aquarum, sub nomine: *Tynder Hakesons anmärkningar öfver wattuminfknings satzens förhållande och beskaffenhet i anseende til uppenbarelsen eller den Heliga Skrift.* Has inseruit Dn. GIÖRWELL libro suo *Svenska Mercurius* dicto pro anno 1756. mens. Julio & Septembri, partemque harum ipsarum dissertationem Gradualement edituri, qua unquam fieri potest brevitate, ob summam temporis angustiam, examinandam constituimus, reliquas V. D. alia occasione examinaturi. Hunc laborem eo potiori jure nobis peragendum sumimus, quo certius est, dictum Pseudonymum talem hypothefin defendere velle, (an serio, vel an ludere mavult,

vult, nos latet) qualem recte sentientium plerique respuunt. An autem omnia *Tynderi* cogitata Theologiae revelatae, summorumque Scripturae Sacrae interpretum placitis consona sint, anque pie, ut Christianum decet, dicta, Theologis discutienda relinquimus. Attamen negare non possumus, ingenii vim haud exiguam in illis prodi, licet in praesenti casu Auctori illud ipsum laudi vix verti debeat. Fas autem est, Lectores nostros amplius non tenere suspensos. Quod igitur reliquum est, eorum aequitatem & benevolentiam nobis expetimus, atque ad examinanda momenta *Tynderi* nostri properamus.

In §. I. putat Auctor *hypothesin diminutionis aquarum in se esse innocentem, nulliusque male consequentiae.* Quærere autem lubet, an ejusmodi hypothesis innocens merito vocari potest, quæ Chronologiam & Historiam sacram destruere conatur; quæ historiis etiam profanis fidem denegat; quæ indubitatae experientiae est opposita; quæ in historia Naturali, praesertim Mineralogia, malos varios effectus produxit &c.? Legatur de hac re liber beat: *Patris* nostri paulo superius citatus, ubi Auctoris asserti contrarium tam evidenter jam demonstratum est, ut nostram qualemcunque addere symbolam prorsus sit supervacaneum.

Ad §. itaque. II. progredimur, ubi multis de vi & facultate hujus hypotheseos semet commendandi perorat, statuitque illam falsam judicari non debere eam ob
rem,

rem, quod delectet. Iſtam quoque multarum rerum & phænomenorum cauſas detegere contendit, que alioquin ſine ejus ope admirationem & ſtuporem tantummodo excitarent. Contemplatio autem & cognitio qualiscunque naturæ humanæ, eam proriſus eſſe depravatam ſatis ſuperque docet, hinc hypotheſes malas hominibus maxime & potiffimum arridere nec mirum eſt; quod quidem pleniffime innuit, opinionem quandam, quo majori gaudeat vi homines delectandi, eo majore certitudine pollere, minime judicandum eſſe. Attamen viri, qui hypotheſi diminutionis aquarum contrariam foverunt ſententiam, quantum quidem novimus, non eam ob cauſam, ſed aliis rationibus certis & apodiſticis ducti ipſam condemnarunt. Quod autem alterum Auctoris momentum attinet, parum noſtri intereſt, cum potius admodum ſit noxium, phænomenorum occurrentium falſas formare cauſas, quod quidem illi, qui decremента ſtatuunt aquarum haud evitare poſſunt. Melius etiam eſſe in ignorantia, quam in errore, vivere, inficiabitur nemo.

Contentum §. III. hoc eſt: Si revera falſa eſſet hypotheſis diminutionis aquarum, minus tamen recte facerent, qui talem illam exclamarent, idque eo reſpectu, quod tam magni tamque celebres viri eidem aſſenſum præbuerint. Religio enim non poteſt non detrimenti aliquid pati, quando tales homines, qui ab eorum partibus ſtare ſolent, ſine præmiſſo examine, utrum recte vel minus ſenſerint, ipſos illi eſſe inimicos vident. Neque heic locum habet refugium illud, quod magni illi viri prævidere non potuerint, hypotheſin
hanc

hanc religioni esse contrariam; præsupponere enim necesse habemus, vel minus sufficientem religionis eos habere cognitionem, vel nimis segnes esse ad hypothèses suas cum eadem comparandas, vel denique hebetiori oculo eos rem intueri quam ut consuetaria illarum cernere possint. Sed ut nostram jam dicamus mentem, tot forsitan viri præclari hypothese diminutionis aquarum adversarios, quot unquam ejusdem patronos & fautores, sese declararunt. Hoc posito, nullam videmus rationem, cur his magis quam illis cedendum sit. De cætero tales vix alibi, quam in cerebro Auctoris dari putamus, qui opinionem quandam falsam & religioni suæ nocentem esse licet persuasi, illam tamen assumere non dubitarent. Hoc autem si largiamur, nihilominus supponendum est, ipsos a sententiis, quas antea foverunt, quando illi, in quorum verba jurant, idem faciunt, discessuros. Heic enim jure putare licet, hos ea esse æquitate, ut opiniones suas relinquunt, dum illas religioni nocere cernunt, etsi inficias ire non possumus, dari, qui tanta laborant malitia, ut præconceptas, pessimæ licet naturæ, nunquam omittere velint. Quicquid autem sit, melius sane esset, eos rerum ab Auctore allatarum, ignorantia scilicet & segnitiei, quam contemptus religionis, reos facere.

Ad §. IV. nos jam convertimus, ubi Auctor hypothese diminutionis aquarum in compendio, sed in latissimo tamen suo conceptu profert. Statuitur in illa, locos, qui iam solida terra constant, antea aquis inundatos fuisse;

siup

B

sum-

summos montes non tantum eo tempore aquis tectos sed ipsos etiam earum esse fœtus. Colles terreos (Jordhöggar) mirandi & magni hujus naturæ phænomeni esse vestigia, eorumque aequalitatem validissimum originis ipsorum documentum. Hypotheseos hujus, tam late consideratæ, veritatem se explorare nolle fatur, sed an vel in hac extensione religioni noceat, res est, de qua suum non dubitat manifestare judicium. Diminutionis aquarum hypothesein aliam prorsus recipere faciem putat, si intra regiones tantum nostras boreales aquas decrescere supponatur. Hoc autem statuere nullam sibi inquit esse rationem. Primo heic monere non pigebit, Auctorem quodammodo sibi ipsi contradicere videri. Dum enim explorat, an hypothesis sæpius dicta revelationi contraria sit, vel non, insimul necesse habet veritatem vel falsitatem ejusdem elicere. Si enim Chronologiam Biblicam feriat, falsam hanc hypothesein esse tuto concludi posse videtur. Nec opus est fugere ad diminutionem perpetuam aquarum in explicanda origine faciei montium & collium hodiernæ, cum diluvium universale Noachicum ad omnia illa perquam sufficiens sit. Deinde nihil ad rem facit distinctio Auctoris inter decrementsa aquarum in solis regionibus borealibus & in toto globo terrestri. Sole enim meridiano clarius est, si prius supponatur, simul posterius involvi, adeoque hos duos diminutionis modos realiter non differre. Si namque in una plaga mare diminuatur, etiam in altera illud decrescere ad æquilibrium servandum necessarium est, cum res sit notissima, experientiaque corroborata, aquam nonnisi ad libellam
 quie-

quiescere. De hoc plura in libro *Betänckande om watuminskningen* §. 18. p. 40. quam instituti ratio nobis afferre permittit, legi possunt.

§. V. His constat momentis: *aquarum decrementum phenomenon est naturale, hinc realitas ejus per leges nature, non autem per scripturam Sacram explorari debet. In hac re maxima cum probabilitate dogma illud adhibere possumus: effectus similes, similes etiam causas supponunt. Hec methodus eventum quendam naturalem explicandi sola vera & justa est, omnes ceteræ, ideoque etiam illæ, quas interdum in controversia de diminutione aquarum adhiberi videmus, suspectæ sunt. Aliæ hypotheses assumptæ & tanquam vere præmissæ sunt; comparatio inter illas, & præsentem instituitur, fingitur contradictionem inter ipsas existere, eoque jure rejicitur hæc. Nos autem putamus, eos, qui hypothesei diminutionis aquarum inimicos se declararunt, non veritatem ejus per scripturam Sacram explorare voluisse, sed solummodo illam huic esse contrariam & postulasse & demonstrasse; quod quidem ex scriptis eorum satis patere arbitramur. Porro videtur Auctor minorem, quam par est, sacris Pandectis fidem tribuere. Dum enim, ut heic paulo superius legitur, dogmata quædam præmissa & veluti vera assumpta esse, eorumque ope hypothesein diminutionis aquarum falsam judicari, nec non suspectos esse modos quosdam pro investiganda veritate vel falsitate hujus hypotheseos adhibitos, asserit, haud ægre colligi potest, eum de Sacra Scriptura loqui, idque eo facilius, cum in fine §. hæc legantur verba, quæ in eodem*

sunt contextu, quæque indignationem indicare videntur: *controversia diminutionis aquarum non naturæ, sed Sacrorum Bibliorum ope dirempta est*; cum tamen Scripturæ certitudinem tam in rebus dogmaticis, quam physicis, historicis & Chronologicis, semper venerari debemus. Hinc etiam summi Astronomi, Physici & Historici Naturales, maximam invenerunt harmoniam inter ea phænomena naturæ, resque naturales, quorum in sacris Pandectis fit mentio, & illa, quæ multiplici labore, multisque observationibus & experimentis, ope solius naturæ luminis investigarunt artis peritissimi.

In §. VI. Malum in pejus derivat, dum methodam quandam venditat, sub specie doctrinæ de rebus, quas non intelligimus judicandi. Hanc in forma artis proponit, eoque res serias in ridiculum prorsus vertere videtur. Haud infimili methodo nonnullos in lite diminutionis aquarum usos fuisse putat, neque non antequam cum consequentibus nexu rite perpenso, hoc Auctoris estatum circa S:æ Scripturæ eidem applicationem versari, non patet. Quæ autem hic adfert Auctor, ad multos diminutionis aquarum impugnationum non pertinent: per plurimos enim illorum ea pollebant & pollent scientia in physicis, Mathematicis & Historia Naturali, qua unquam illi, qui eam defenderunt; unde illi in veritatem solidis fundamentis innixi, tam bene ac hi inquirere facile potuerunt.

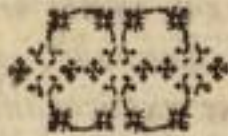
§. VII. Adhuc fusius exponit indignationem Auctoris de eo, *quod in controversia sæpe dicta revelatio iudex constituatur. Scriptura Sacra in eum finem edita est,*
ut

ut nos Christianos non autem natura peritos reddat. Hinc igitur sapientia Auctoris ejusdem alias res in ea tradi, quam quæ ad salutem sunt necessariae, permittere non potuit. Verum: Licet finis revelationis sit, nos veros reddere Christianos, haud pauca tamen Historica & Physica nos docet, quibus certe maximam tribuere debemus fidem. Hoc sufficienter lectio veteris Testamenti corroborat, quod multis abundat, quæ ad salutem acquirendam cognitu necessaria non sunt. Huic namque fini non inserviunt Tabulæ Genealogicæ & historicæ narrationes, quas in eo invenimus, complures.

§ 0 VIII:æ Ut attentionem nostram jam præbeamus fas est. Si Scriptura Sacra manu ductio ad res Physicas non sit, exinde hæc regula sequitur, quæ in omnibus aliis casibus tam generaliter assumitur, ut incredibile proorsus unicuique videatur, ad istam in Theologia respectum non haberi debere: Quæ in sacris Bibliis extant res Physica per naturam explicari debent, non autem natura per narrationes & phrasas Biblicas. Ratio est: quod sacrarum Pandectarum scriptores tanquam aliud agendo talia inserant, eaque antea cognita supponant. Sic etiam omnes oratores, Poëta & Historici. Fuere Theologorum nonnulli, qui sacram Scripturam sine ulla Physices cognitione explicarant. Horum interpretationes temporis successu maximam nactæ sunt auctoritatem. Sed ut antea dictum est, hic iterum observandum, quod fuerint & summi Theologi & Physici, qui ex ipsa Physica & fontibus naturæ res & phænomena naturalia in scriptura Sacra allata explicarunt, nec ullam discrepantiam realem, sed summam potius harmoniam.

moniam inter Scripturam & veram Physicam in-
 nerunt. Quid? quod ejusmodi veritates Physicæ in
 sacro Codice investigarunt, quæ recentiorum indu-
 striæ & inventis tantum adscribi solent. Negari
 præterea non potest, quod pace Auctoris nostri di-
 ctum volumus, tales etiam res Physicas in Scriptura
 occurrere, quæ per leges naturæ inexplicabiles ma-
 nent. Harum plurimas videmus, præcipue in hi-
 storia creationis, de qua in opere Auctoris sermo
 est. Minus quoque recte asseritur, tanquam aliud
 agendo talia allata esse; quisque enim videt crea-
 tionem in primo Geneseos capite ipsam materiam
 esse dicendi, ut & cætera miracula, quæ in sacra
 scriptura ubique fere inveniuntur, sæpissime præci-
 pua locorum constituere momenta. Quomodo
 autem hæc omnia, nisi secundum literam
 interpretari volumus?

Hac Occasione TANTUM.

à L' AUTEUR

MONSIEUR

Après avoir cherché depuis longtems des occasions de pouvoir
Vous condaincre de l' attachement respectueux que j'ai
Et aurai toujours pour Votre illustre famille, la fortune à
la fin m'en presente aujourd'hui une des plus favorables Et en
particulier des plus agreables, en Vous voyant, MONSIEUR,
sur le point d'être couronné de lauriers, tant par Votre pro-
fonde connoissance des sciences, que par vos travaux assis-
dus, Et vos veilles continuelles.

Je vous prie donc, MONSIEUR, d'agrèer les cour-
tes lignes, quoique simples, que j'ai l'honneur d'insérer dans
le savant traité, que vous allez donner au public, Et de
les regarder comme une des moindres marques de mes obli-
gations Et de ma reconnoissance pour tous les bienfaits reçus
de votre illustre Et honorable maison. Faites moi la grace
d'en être bien persuadé, Et croyez, que je suis Et serai tant
que je, vivrai

Votre très humble & très
obéissant Serviteur

PIERRE RENAUT.

MONSIEUR.

L' Amitié reciproque qui nous unit, ne me permet pas, de negliger une occasion, aussi favorable que la presente pour vous offrir un hommage, dû à l'érudition, dont vous allez publiquement donner des preuves très éclatantes. Un autre prétendra peut être que dans un âge aussi peu avancé que le vôtre, on ne se seroit jamais hasardé de traiter avec succès d' une matiere qui n'a deja que trop, occupé les hommes les plus Sçavants: Mais vous me permettez, Monsieur, de vous dire, que vous n'avez qu' à suivre les traces de feu Monsieur l'Evêque votre très digne Pere, qui par l' étendue d'un genie superieur & un profond sçavoir s' est justement acquis une gloire immortelle, & que vous cueillerez des lauriers qui ne fletriront jamais. Vous pouvez même être persuadé, Monsieur, que personne au monde ne sçauroit prendre plus de part à l' honneur que vous allez remporter que moi, & que vous vous acquerrez une estime & une approbation Générale. Je suis avec un attachement parfait

MONSIEUR

VOTRE

Très humble Serviteur
GEORGE GUILLAUME DE LODE.